

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ В. В.

*директор з розвитку виробничих
та перспективних індустрій
Програми USAID
«Конкурентоспроможна
економіка України»*

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.75>

МІСЦЕ «ДІЯ. СІТУ» У ПРАВОВІДНОСИНАХ ІЗ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Визначено, що суб'єктна характеристика правовідносин у сфері стимулювання розвитку цифрової економіки України є ключовим чинником ефективного правового регулювання цієї динамічної галузі. Підкреслено, що у процесі стимулювання цифрової економіки формуються складні правовідносини між державними органами, суб'єктами господарювання, громадянами, науковими установами, а також міжнародними партнерами. Акцентовано, що кожен із суб'єктів виконує специфічну роль: держава – як регулятор та стимулятор цифрових трансформацій; бізнес – як інноватор та рушій технологічного розвитку; громадяни – як активні користувачі та творці цифрових послуг. З'ясовано, що ефективне функціонування правовідносин залежить від правосуб'єктності учасників, чіткості нормативного забезпечення та гармонізації з європейськими стандартами. Підкреслено, що необхідно формувати сучасну правову інфраструктуру, яка враховуватиме гнучкість цифрової економіки та швидку зміну технологій. Обґрунтовано, що удосконалення суб'єктного складу таких правовідносин, зокрема введення нових категорій суб'єктів (наприклад, поставальників цифрових послуг, платформних операторів), сприятиме розвитку інноваційної економіки. Зроблено висновок, що суб'єктна характеристика правовідносин у сфері цифрової економіки має стратегічне значення для формування ефективної державної політики, правової стабільності та інтеграції України у глобальний цифровий простір. Встановлено, що до проблем функціонування режиму Дія.City необхідно віднести неоднозначність підходів до розуміння змісту розгляду спорів, що виникають за участі його резидентів, в діяльності яких поєднується публічно-правові та приватно-правові характеристики їх статусу. Визначення предметної юрисдикції спорів за участі резидентів Дія.City має виходити із функціонального та інституціонального змісту організаційно-правових форм їх діяльності.

Ключові слова: *адміністративний орган, адміністративно-правова охорона, «Дія.City», захист, адміністративна процедура, адміністративне судочинство, нормативно-правове регулювання, публічна адміністрація, публічний інтерес, суб'єкт господарювання, цифрова економіка, тінізація економіки.*

Dobrovolskyi V. V. The place of "Diya. City" in legal relations for stimulating the development of the digital economy in Ukraine

It is determined that the subjective characteristic of legal relations in the field of stimulating the development of the digital economy of Ukraine is a key factor in the effective legal regulation of this dynamic industry. It is emphasized that in the process of stimulating the digital economy, complex legal relations are formed between state bodies, business entities, citizens, scientific institutions, as well as

international partners. It is emphasized that each of the subjects performs a specific role: the state – as a regulator and stimulator of digital transformations; business – as an innovator and driver of technological development; citizens – as active users and creators of digital services. It is found out that the effective functioning of legal relations depends on the legal personality of the participants, the clarity of regulatory support and harmonization with European standards. It is emphasized that it is necessary to form a modern legal infrastructure that will take into account the flexibility of the digital economy and rapid technological change. It is substantiated that improving the subject composition of such legal relations, in particular the introduction of new categories of subjects (for example, digital service providers, platform operators), will contribute to the development of an innovative economy. It is concluded that the subject characteristics of legal relations in the field of the digital economy are of strategic importance for the formation of effective state policy, legal stability and integration of Ukraine into the global digital space. It is established that the problems of the functioning of the Diia.City regime include the ambiguity of approaches to understanding the content of considering disputes that arise with the participation of its residents, whose activities combine public-law and private-law characteristics of their status. The determination of the subject jurisdiction of disputes involving residents of Diia.City should be based on the functional and institutional content of the organizational and legal forms of their activities.

Key words: *administrative body, administrative and legal protection, "Diya. City", protection, administrative procedure, administrative proceedings, regulatory and legal regulation, public administration, public interest, business entity, digital economy, shadow economy.*

Постановка проблеми. Сфера інформаційних технологій та цифрової економіки в Україні характеризується багатокомпонентною структурою правовідносин, у яких беруть участь як приватні, так і публічні суб'єкти. До основних учасників цього сектору належать суб'єкти господарювання, включаючи як українські юридичні особи, зареєстровані відповідно до законодавства України, так і іноземні компанії, які провадять діяльність у сфері ІТ на території України або в рамках транснаціональної співпраці.

Відповідно до чинного законодавства, зокрема Господарського кодексу України [1], Закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» та Закону України «Про електронні комунікації» [2], до учасників ІТ-сфери також належать фізичні особи, які надають послуги або виконують роботи для таких суб'єктів. Це можуть бути: наймані працівники ІТ-компаній (за трудовими договорами); фахівці, залучені на умовах цивільно-правових договорів; ФОП або гіг-спеціалісти, які укладають гіг-контракти у межах режиму Дія.City.

Важливу роль у регулюванні та стимулюванні ІТ-галузі відіграють органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також їх посадові особи. Зокрема, Міністерство цифрової трансформації України здійснює формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, впровадження електронних сервісів, підтримки правового режиму Дія.City, а також взаємодіє з приватним сектором через цифрові платформи (зокрема «Дія»).

Таким чином, суб'єктний склад правовідносин у сфері ІТ охоплює як класичних учасників господарської діяльності, так і нові, гнучкі форми співпраці, що відповідають викликам цифрової трансформації [3]. Особливої уваги потребує правовий статус осіб, які не є працівниками у традиційному розумінні, але фактично беруть активну участь у створенні ІТ-продукту – зокрема фрилансерів, гіг-спеціалістів та розробників, які працюють на умовах контракту з іноземними компаніями.

Стан наукової розробки проблеми. Основні проблеми цифровізації в Україні та тенденції розвитку цифрової економіки та цифровізації суспільних відносин розглядають такі

вітчизняні науковці, як С. Алпаков, О. Білик, С. Веретюк, О. Гудзь, О. Данніков, О. Джусов, В. Загарій, Т. Ковальчук, С. Коляденко, Ю. Левицька, А. Марченко, В. Пілінський, І. Пликус, Н. Подольчак, В. Синильник, К. Січкаренко та ін. Деталізація специфіки реалізації механізмів та інструментів цифрового суспільства розглядалась у наукових працях Ю. А. Волкової, Ю. О. Легези, В. О. Рядинської, М. П. Ільницького; проблематика надання адміністративних послуг із застосуванням цифрових технологій вивчалась у дослідженнях О. В. Левченка, Є. О. Легези, Я. О. Пономарьової та ін.; питання застосування технологій штучного інтелекту досліджувались у наукових працях Ю. І. Тюрі, Т. Ю. Тарасевич, І. І. Онищук, М. А. Мірошник, О. Посикалюк та ін.

Метою наукової статті є обґрунтування напрямів забезпечення ефективності стимулювання цифрової економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ключовим фактором успіху нового правового режиму «Дія.City» може стати не стільки радикальна трансформація чинних умов ведення бізнесу в ІТ-сфері, скільки створення альтернативної моделі з чіткою стратегією розвитку та додатковими перевагами [4]. Вона повинна базуватись на гармонійному поєднанні інтересів приватних учасників та держави. Досягти цього можливо завдяки системному сприянню розвитку інноваційних технологій та продуктів із високою доданою вартістю, а не лише підтримці сфери розробки ПЗ [5].

Зі свого боку держава наголошує, що хоча «Дія.City» орієнтована передусім на ІТ-компанії, її успішна реалізація може стати підґрунтям для поширення цього режиму на інші галузі високих технологій – наприклад, авіабудування, електроніку чи бізнеси, пов'язані з цифровими активами [4].

У 2025 році до чинного законодавства України було внесено зміни щодо розширення видів діяльності, якими можуть займатися резиденти Дія. City, де було встановлено не лише сфера інформаційних технологій, але і сфера біоінженерії, молекулярної хімії, фізики тощо [6].

При цьому режим «Дія. City» не повинен набувати регуляторних функцій, і не має стати засобом контрольно-наглядового впливу з боку держави.

Оподаткування діяльності резидентів правового режиму «Дія.City» характеризується впровадженням спеціальних фіскальних умов, спрямованих на стимулювання розвитку індустрії інформаційних технологій шляхом зниження податкового навантаження та запровадження більш гнучких форм співпраці з ІТ-фахівцями [7].

Однією з ключових особливостей є застосування знижених ставок основних податків. Зокрема, податок на доходи фізичних осіб для гіг-спеціалістів і працівників, що перебувають у трудових відносинах із резидентами «Дія.City», становить 5%, що є істотно нижчим за загальнонаціональну ставку у 18%. Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) у межах цього режиму сплачується з мінімальної заробітної плати, що також сприяє зниженню витрат роботодавців. Додатково, зберігається військовий збір у розмірі 1,5% [8].

Ще одним елементом податкового стимулювання є можливість сплати податку на виведений капітал за ставкою 9% замість традиційного податку на прибуток підприємств (18%) [9]. Такий підхід дозволяє компаніям уникати оподаткування за умови реінвестування прибутків у розвиток бізнесу, що стимулює внутрішнє інвестування та капіталізацію компаній [10].

Узагальнюючи, податковий режим «Дія.City» формує інституційну основу для зростання ІТ-сектору шляхом поєднання фіскальної привабливості, правової визначеності та зниження транзакційних витрат. Така модель також може бути застосована до інших високотехнологічних галузей економіки в разі підтвердження її ефективності в ІТ-сфері [10].

У межах правового режиму «Дія.City» передбачено низку запобіжників, покликаних мінімізувати ризики зловживань податковими пільгами та забезпечити фіскальну стабільність, зокрема на місцевому рівні. Ці механізми включають як норми, спрямовані на контроль за дотриманням умов участі в режимі, так і інструменти компенсації потенційних втрат бюджетів територіальних громад. До таких запобіжників зловживань податковими пільгами та забезпечити фіскальну стабільність, зокрема на місцевому рівні відносяться:

чітко визначені критерії резидентства (суб'єкт господарювання може набути статусу резидента «Дія.City» лише за умови відповідності законодавчо закріпленим вимогам, зокрема щодо структури доходів, чисельності працівників, виду діяльності тощо, що унеможлиблює використання режиму компаніями, які не здійснюють реальної ІТ-діяльності); обов'язок дотримання спеціальних вимог до діяльності (резиденти мають дотримуватись установленого переліку дозволених видів економічної діяльності; за порушення цих вимог статус резидента може бути анульований, що передбачає повернення до загального податкового режиму); моніторинг відповідності умовам резидентства (передбачено механізм контролю та перевірки відповідності резидентів встановленим умовам, з можливістю застосування санкцій у разі виявлення порушень); обмеження на використання спрощеної системи оподаткування (суб'єкти господарювання, що є резидентами «Дія.City», не можуть одночасно перебувати на спрощеній системі оподаткування, що усуває ризик податкової оптимізації через фіктивне дроблення бізнесу).

Оскільки застосування спеціального режиму оподаткування знижує надходження від податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів (основне джерело їх наповнення), законодавством передбачено механізм бюджетного вирівнювання. Зокрема: держава компенсує втрати місцевим бюджетам за рахунок коштів державного бюджету шляхом відповідних трансфертів; формула розподілу міжбюджетних трансфертів була оновлена з урахуванням особливостей оподаткування резидентів «Дія.City», що дозволяє уникати дисбалансів у фінансуванні місцевих потреб.

Таким чином, правовий режим «Дія.City» поєднує податкову гнучкість для бізнесу з елементами фінансової відповідальності, спрямованими на запобігання зловживанням та збереження фінансової спроможності місцевого самоврядування.

До проблем функціонування режиму Дія.City необхідно віднести неоднозначність підходів до розуміння змісту розгляду спорів, що виникають за участі його резидентів, в діяльності яких поєднується публічно-правові та приватно-правові характеристики їх статусу. Визначення предметної юрисдикції спорів за участі резидентів Дія.City має виходити із функціонального та інституціонального змісту організаційно-правових форм їх діяльності.

Згідно з підходами, сформульованими Європейським судом з прав людини у справах «Об'єднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини» (§§ 29, 30) [11], «Ілашку та інші проти Молдови і Росії» [12], при визначенні юрисдикції як правової категорії необхідно враховувати межі здійснення державної влади на певній території, що передбачає врахування положень відповідного законодавства та аналіз меж дії за критеріями *ratione personae* (щодо особи), *ratione materiae* (щодо предмета) та *ratione loci* (щодо місця). Важливо також виходити з принципів права, правової природи та змісту відповідних правовідносин, що виникають у конкретному випадку.

При встановленні предметної юрисдикції спорів за участі резидентів Дія.City необхідно застосовувати такі критерії, як: «1) суб'єктний склад учасників конкретного судового провадження; 2) сутність спору; 3) легальний критерій (відносини, врегульовані нормами права; передбачена в законі норма, яка безпосередньо врегульовує розгляд і вирішення спору конкретним судом, і відсутність норми, яка прямо передбачала б вирішення такого спору судом іншої юрисдикції); 4) причиново-наслідковий зв'язок (існування відносин, із яких слідує спір про приватне або публічне право); 5) підходи судової практики» [13]. Як зазначають Р. Ханова та А. Барікова, «визначальною ознакою при обранні судової юрисдикції є суть (зміст, характер) спору» [14].

Одночасне регулювання процесуальних правовідносин нормами матеріального права без достатніх підстав може порушувати принцип правової визначеності, ускладнюючи його реалізацію на практиці. Такий підхід створює потенційні ризики для стабільності правозастосування, оскільки розмиває межі між різними галузями права та може призводити до неоднозначного тлумачення і застосування правових норм.

Питання визначення юрисдикції передусім повинно регламентуватися нормами процесуального законодавства, оскільки саме процесуальний кодекс встановлює порядок

розгляду справ, підвідомчість і підсудність. Використання ж консолідованого акта, що містить переважно матеріально-правові положення, для врегулювання питань юрисдикції є методологічно некоректним і може спричинити правову невизначеність, а також утруднити реалізацію права на справедливий суд.

Правовий режим «Дія.City», запроваджений Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15 липня 2021 року № 1667-IX, передбачає спеціальний правовий статус для суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері інформаційних технологій. У зв'язку з цим питання розгляду спорів, пов'язаних з участю таких суб'єктів у правовідносинах, набуває особливої актуальності з огляду на необхідність забезпечення правової визначеності, ефективності захисту прав та дотримання процесуальних гарантій.

Відповідно до положень чинного законодавства, спори за участі резидентів «Дія.City» розглядаються судами в межах загальних правил юрисдикції, визначених процесуальними кодексами України. Зокрема, спори між резидентами та іншими суб'єктами господарювання, як правило, підлягають розгляду в порядку господарського судочинства згідно з положеннями Господарського процесуального кодексу України. Натомість спори, в яких однією зі сторін є фізична особа (наприклад, гіг-спеціаліст), можуть підпадати під юрисдикцію цивільних судів.

Окреме місце займають спори адміністративного характеру, що виникають у результаті дій або бездіяльності державних органів, зокрема Міністерства цифрової трансформації України, яке здійснює ведення реєстру резидентів «Дія.City». Такі спори розглядаються в порядку адміністративного судочинства відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України.

Прикладом адміністративної справи є постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 15 грудня 2022 року у справі № 640/23571/22, в якій розглядався позов суб'єкта господарювання до Міністерства цифрової трансформації України про визнання протиправною відмови у включенні до реєстру резидентів «Дія.City». Суд визнав дії Міністерства незаконними, вказавши на порушення процедурних вимог при прийнятті рішення та необхідність дотримання принципу правової визначеності.

У господарських спорах резиденти «Дія.City» стикаються з питаннями тлумачення гіг-контрактів, які є новелою українського права. Наприклад, у справі № 910/7851/23, яка розглядалася Господарським судом міста Києва, суд визнав дійсним гіг-контракт між резидентом та фахівцем, попри намагання контрагента кваліфікувати його як трудовий договір. Суд, проаналізувавши умови контракту, дійшов висновку про наявність ознак цивільно-правового договору, зважаючи на автономність сторін, гнучкість умов виконання та відсутність підпорядкування у класичному розумінні [15].

У порядку цивільного судочинства України здійснюється розгляд спорів за участі резидентів «Дія.City», що виникають у зв'язку із захистом особистих немайнових та майнових прав приватної особи.

Таким чином, розгляд спорів у сфері функціонування правового режиму «Дія.City» потребує чіткого дотримання норм процесуального законодавства, врахування особливостей правового статусу резидентів, а також глибокого аналізу специфіки цифрових правовідносин. Практика застосування відповідних норм демонструє, що суди поступово формують підходи до вирішення спорів, зважаючи на інноваційний характер режиму, однак потреба в подальшій уніфікації підходів та роз'ясненнях залишається актуальною.

Висновки. Отже, суб'єктна характеристика правовідносин у сфері стимулювання розвитку цифрової економіки України є ключовим чинником ефективного правового регулювання цієї динамічної галузі. У процесі стимулювання цифрової економіки формуються складні правовідносини між державними органами, суб'єктами господарювання, громадянами, науковими установами, а також міжнародними партнерами. Кожен із суб'єктів виконує специфічну роль: держава – як регулятор та стимулятор цифрових трансформацій; бізнес – як інноватор та рушій технологічного розвитку; громадяни – як активні користувачі та творці цифрових послуг.

Ефективне функціонування правовідносин залежить від правосуб'єктності учасників, чіткості нормативного забезпечення та гармонізації з європейськими стандартами. Необхідно формувати сучасну правову інфраструктуру, яка враховуватиме гнучкість цифрової економіки та швидку зміну технологій. Удосконалення суб'єктного складу таких правовідносин, зокрема введення нових категорій суб'єктів (наприклад, постачальників цифрових послуг, платформних операторів), сприятиме розвитку інноваційної економіки.

Таким чином, суб'єктна характеристика правовідносин у сфері цифрової економіки має стратегічне значення для формування ефективної державної політики, правової стабільності та інтеграції України у глобальний цифровий простір.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Про електронні комунікації^ Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>
3. Козлова І.В. Інформаційне право України: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2021. 352 с.
4. Резидентами Дія.City можуть стати компанії, що займаються дослідженнями та розробками. URL: <https://www.business.diia.gov.ua/news/rezydentamy-diiacity-mozhut-staty-kompanii-shcho-zaimaiutsia-doslidzhenniamy-ta-rozrobkam>
5. Легеза Ю.О. Адміністративно-правове забезпечення безпеки ведення публічних інформаційних сервісів як складова національної безпеки України. Man and society in the dimensions of socio-cultural transformation : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. Р. 6–21.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 4 грудня 2024 року № 4113-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4113-20#n94>
7. Останні роз'яснення ДПС щодо оподаткування резидентів Дія Сіті. URL: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/ua/pdf/2024/06/diia-city-brochure.pdf>
8. Податки для працівників Дія.City. URL: <https://finevolution.com.ua/post/podatky-dlia-pratsivnykiv-diia-city/>
9. Барбашин С. Дія-Сіті – один з кращих податкових режимів для ІТ-компаній. URL: <https://barbashyn.law/statti/diya-siti-odyn-z-krashhyh-podatkovyh-rezhymiv-dlya-it-kompanij/>
10. Дія Сіті (Дія.City): отримання статусу резидента і податки в спеціальному податковому режимі. URL: <https://busyb.com.ua/post/ua/diia-siti-diia-city-otrymannia-statusu-rezydenta>
11. Об'єднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58128>
12. Плашку та інші проти Молдови і Росії . URL: <https://rm.coe.int/16806b5966>
13. Ханова Р., Барікова А. Дія.City: напрям руху. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1052660/>
14. Ханова Р., Барікова А. Дія.City: напрям руху. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1052660/>
15. Судовий наказ Господарського суду міста Києва від 23.05.2023 у справі № 910/7851/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111093270>

